

Czym jest naród?

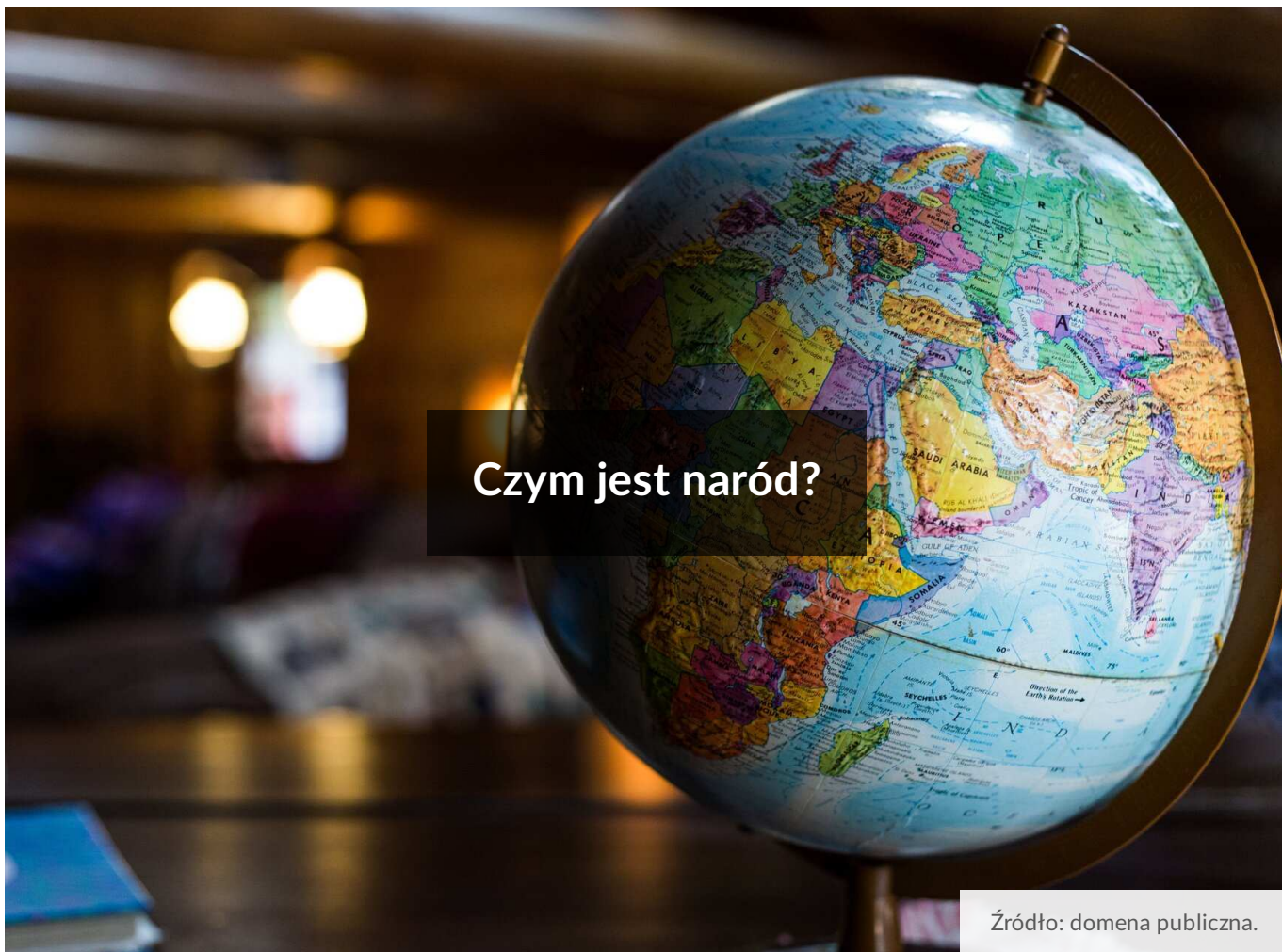
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Norman Davies, *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków 1989, s. 520–521.
- Źródło: Grzegorz Rzeczkowski, *Ks. Lemański o tym, co myślą o Żydach polscy duchowni*, 11.10.2011 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 7.05.2020 r.].
- Źródło: *Putin żałuje, że już nie ma takiego określenia jak „naród radziecki”*, 17.08.2012 r., dostępny w internecie: wiadomosci.onet.pl [dostęp 30.03.2020 r.].

- Źródło: Karol Wojtyła, *Homilia na Błoniach krakowskich*, 1979.
- Źródło: Cyprian Kamil Norwid.

We współczesnej nauce nie istnieje jednoznaczna definicja narodu. Przedstawiciele różnych nauk używają tego terminu w różnych kontekstach. Najmniej sporów budzi teza mówiąca o powstaniu narodu w toku rozwoju historycznego. Według tej teorii jest to wspólnota (zbiorowość) zbudowana w procesie historycznym na bazie wspólnego języka, obyczajów, kultury, terytorium oraz wspólnej gospodarki. Narody kształtowały się przez stulecia i według teorii antropologicznej ich genezą były rodziny, które z czasem tworzyły rody. Rody tworzyły klany, a klany łączyły się w plemiona. Te z kolei miały swój język (dialekt) i odrębny kult religijny. Kolejnym stadium rozwoju był lud, dysponujący już własną kulturą duchową i materialną. Kiedy jego członkowie zaczęli posługiwać się pismem, doszło do kształtowania się narodu. Według tej teorii miał on poczucie jedności i przekonanie o wspólnych przodkach, wspólnej tożsamości oraz interesach i celach.

Twoje cele

- Przedstawisz genezę narodu.

- Omówisz poszczególne koncepcje narodu.
- Scharakteryzujesz czynniki narodotwórcze.
- Wyjaśnisz, czym jest tożsamość narodowa, a czym – świadomość narodowa.
- Przeanalizujesz postawy względem narodu.
- Zdefiniujesz pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej w aspekcie narodu.

Przeczytaj

Koncepcje powstania narodu

Obecnie wyróżnia się trzy koncepcje narodu: **antropologiczną** (etniczno-kulturową), **politologiczną** (polityczną) oraz **ekonomiczną** (gospodarczą). Ostatnia z nich jest najmniej popularna.

Przed ich omówieniem warto wskazać, że współczesna socjologia wyróżnia dwie drogi przekształceń etnicznych, wskutek których powstaje [naród](#).

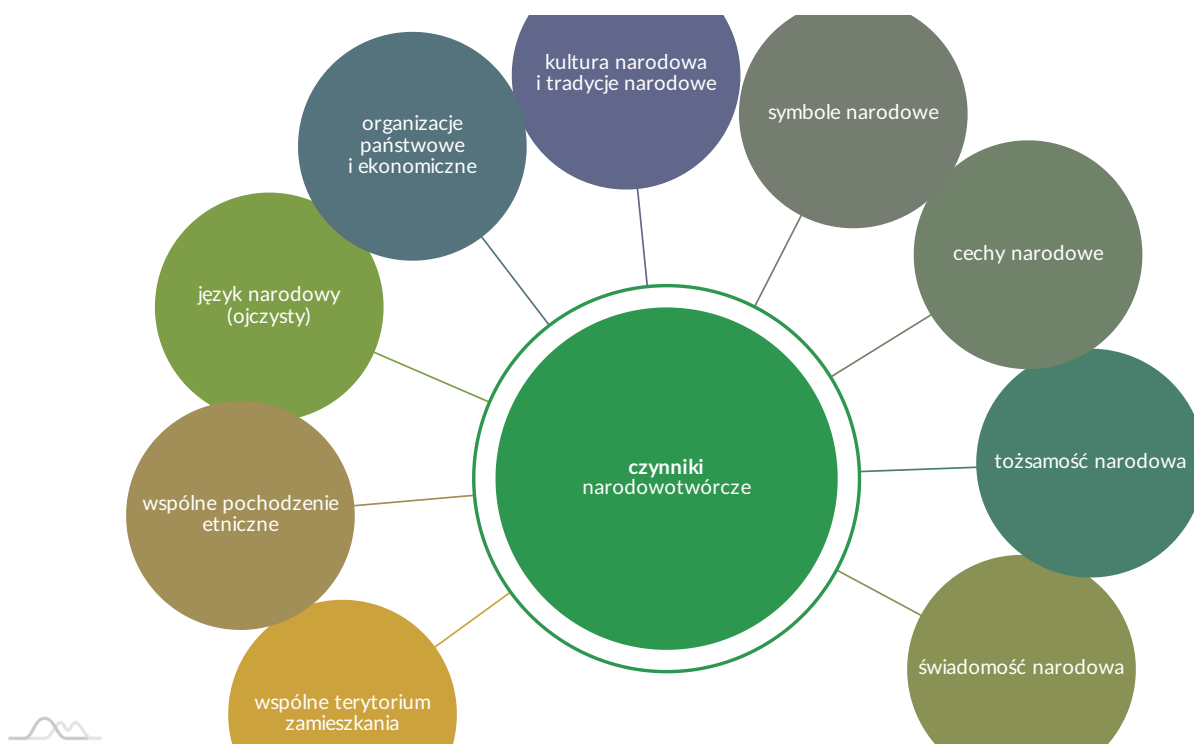
- Według pierwszej początkiem powstania narodu było państwo (tak powstał naród Anglików i Francuzów).
- Według drugiej to naród był początkiem państwa (dotyczy to np. Ukrainy i Białorusi).

Te dwie drogi to jednocześnie dwa rodzaje narodów – stare (koncepcja państwowo-narodowa) i nowe (koncepcja narodowo-państwowa). Obie przeplatają się ze sobą. Z pewnością naród polski jest stary, gdyż w X wieku powstało państwo, a narodu jeszcze nie było. Niektórzy badacze uważają, że nowoczesny naród polski powstał dopiero w II połowie XIX wieku (po powstaniu styczniowym), ale czy już wiele wieków wcześniej nie miał poczucia [tożsamości narodowej](#)? W różnych teoriach podkreśla się bardziej teorię polityczną lub też kulturową. Rezultatem tego bywa zróżnicowanie [świadomości narodowej](#) zarówno całych narodów, jak i poszczególnych członków. Świadomość narodowa, oparta na koncepcji politycznej, jest nieodłącznie związana z państwem, natomiast świadomość oparta na koncepcji kulturowej raczej związana jest z narodem. Jak dotąd nikt nie potrafił udowodnić, która z nich jest bliższa rzeczywistości.

Charakterystyka koncepcji antropologicznej	Charakterystyka koncepcji politologicznej
---	--

Charakterystyka koncepcji antropologicznej	Charakterystyka koncepcji politologicznej
Najważniejsze czynniki powstania narodu to język, religia, zwyczaje, obyczaje, historia, terytorium, czyli czynniki kulturowe.	Dążenie do utworzenia własnego państwa jest najważniejszym czynnikiem narodotwórczym.
Te czynniki pozwalają narodowi przetrwać, gdy nie ma on swojego państwa.	Państwo jest gwarantem ochrony takich czynników, jak język, obyczaje, zwyczaje, religia przed obcymi wpływami.
Jest to określane jako droga od narodu do państwa.	Jest to określane jako droga od państwa do narodu.
Za twórcę tej koncepcji uważany jest Johann Herder.	Twórcą tej koncepcji jest Ernest Gellner.

Czynniki narodotwórcze

Obecnie istnieją narody, które nie mają odrębnego języka lub własnego państwa, ale to nie znaczy, że nie są odrębnymi narodami. Język ojczysty stanowi najbardziej charakterystyczną i uchwytną (dla każdego) cechę narodową.

Kultura to czynnik, który powoduje, że członkowie narodu czują się z nim związani emocjonalnie. Podobnie jest z tradycją narodową, obyczajami i zwyczajami. Świadomość narodowa powoduje, że ogół członków zbiorowości widzi swoją odrębność na tle innych narodów, a bardzo ważnym elementem świadomości jest pamięć historyczna. Powstaje ona w okresie kształtowania tożsamości narodowej na bazie przekazu ustnego, a następnie na podstawie przekazów pisanych. Jest nieodzownie związana ze wspólnotą kulturową. Tożsamość narodowa to wszystko, co mamy wspólne jako członkowie określonego narodu. Bardzo ważnym czynnikiem narodotwórczym są symbole narodowe: barwy, hymn i godło. Elementy symboli kształtują się przez wiele lat, ale każdy naród – nawet jeśli nie ma własnego państwa – czci swoje symbole.

Świadomość narodowa i tożsamość narodowa

Świadomość narodowa to poczucie przynależności do danej grupy narodowościowej. Przejawia się ono nie tylko jako względnie jednolity sposób postrzegania własnego narodu przez zbiorowość i poszczególne jednostki, ale również jako podejmowanie wspólnych działań, np. dążenie do osiągnięcia dobra wspólnego lub obrona ojczyzny. Dla kształtowania świadomości narodowej decydujące znaczenie ma tożsamość narodowa, czyli poczucie odrębności w odniesieniu do innych narodów. Przejawia się ona między innymi w przekonaniu o wspólnym pochodzeniu. Często jest ono oparte na legendach, np. o Lechu, Czechu i Rusie. Istotne znaczenie ma stosunek do wspólnych dziejów historycznych. Dla Polaków są to np. chrzest Polski, bitwa pod Grunwaldem, rozbiory, powstania narodowe. Poczucie tożsamości kształtuje się również przez powszechne uznanie niektórych postaci historycznych za bohaterów narodowych (np. Tadeusz Kościuszko, Romuald Traugutt, Józef Piłsudski). Czynnikiem wpływającym na tożsamość narodową są symbole narodowe, wspólne dziedzictwo kulturowe, dokonania wybitnych twórców kultury, którzy są znani na świecie i kojarzeni z naszym narodem, ale także osiągnięcia sportowców na zawodach sportowych, gdzie odtwarzany jest hymn, a flaga narodowa zostaje wciągnięta na maszt.

Inne czynniki narodotwórcze

Obiektywne czynniki narodotwórcze

Wspólne pochodzenie etniczne

decyduje o takich wartościach, które wyróżniają dany naród, jak język, zwyczaje i obyczaje. W obrębie jednego narodu mogą występować pewne różnice, np. językowe (gwary i dialekty). Różne są też zwyczaje i obyczaje poszczególnych regionów, różne stroje ludowe, ale istnieje przekonanie, że jako naród mamy wspólne pochodzenie etniczne.

Wspólne terytorium

jest podstawowym warunkiem formowania się narodów, które należy traktować jako wspólnoty terytorialne. Terytorium jest wartością materialną i obiektywną, dlatego też łatwo o ukształtowanie się w stosunku do niego w miarę zbliżonych odniesień emocjonalnych związanych ze świadomością narodową. Np. możemy lubić wypoczynek w Grecji, ale mamy sentyment do naszego Bałtyku. Nie wykapiemy się w Wiśle, ale jesteśmy dumni, bo to nasza największa rzeka, mówimy też czasem, że jesteśmy „z kraju nad Wisłą”, a mieszkamy np. nad rzeczką Cichą, której nikt nie zna.

Wspólna organizacja polityczna

bardzo ułatwia przekształcenie się zbiorowości w naród. Tą organizacją polityczną jest państwo, a nie jakaś partia polityczna. Państwo jest też organizacją terytorialną i przymusową, gdyż wyznacza jednolite zasady współżycia i cele. Jednak wspólna organizacja państwowa nie jest warunkiem powstania narodu. Wiele państw ma charakter wielonarodowy, co może, ale nie musi rodzić konflikty na tle etnicznym.

Integracja gospodarcza

powoduje powiązanie dużej liczby członków społeczeństwa wspólnym interesem ekonomicznym. Wynika to z powstania gospodarki towarowo-pieniężnej i ukształtowania się rynków narodowych (tzw. gospodarka narodowa).

Integracja społeczna

polega na stopniowym przeobrażeniu się luźnych grup społecznych w dużą zbiorowość zwaną narodem.

Kultura narodowa

to jeden z najważniejszych czynników obiektywnych. Jest to też element wyróżniający dany naród spośród innych. Największą wartością kultury jest język, ale nośnikami kultury narodowej były zawsze legendy, pieśni, przysłowia, które są „mądrością narodów”, literatura, muzyka, sztuka, nauka oraz tzw. kultura ludowa. Członkowie danego narodu czują się z kulturą związani emocjonalnie.

Subiektywne czynniki narodotwórcze:

- świadomość narodowa;
- tożsamość narodowa.

Oba te czynniki są subiektywne, bo każdy członek (jednostka) dużej zbiorowości zwanej narodem ma własne poczucie świadomości i tożsamości narodowej.

Pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej w świetle rozwiązań polskich

Powszechnie przez słowo „ojczyzna” rozumie się kraj urodzenia, ale socjolog Stanisław Ossowski wprowadził podział na dwie kategorie:

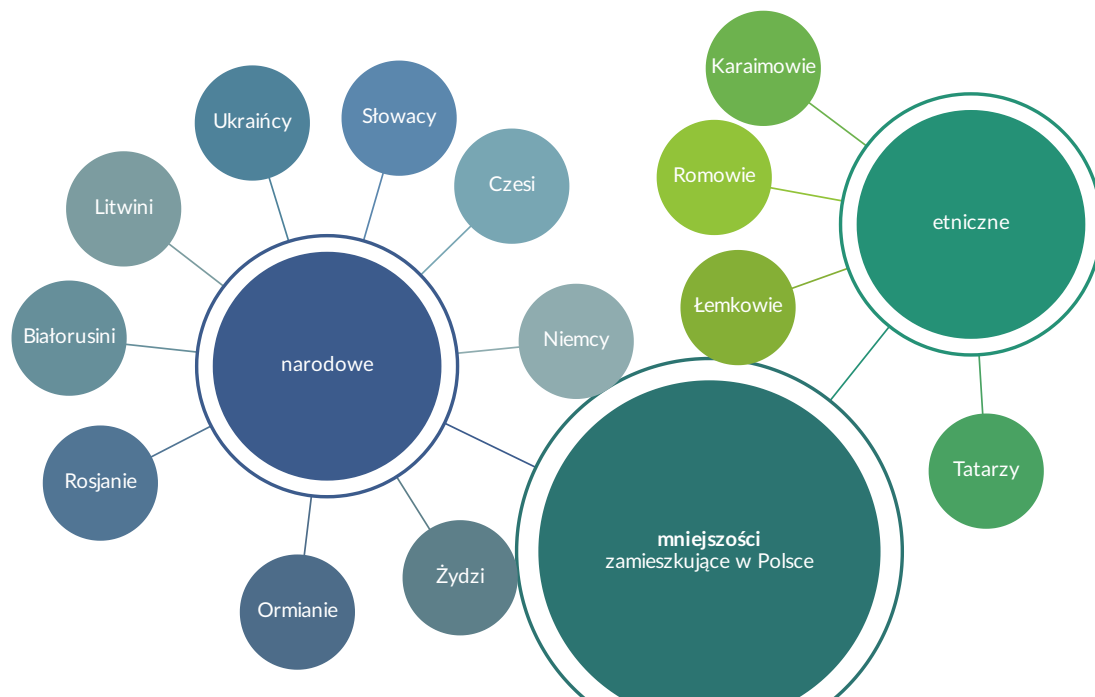
- **ojczyzna prywatna** – związana z miejscem urodzenia lub zamieszkania (mała ojczyzna);
- **ojczyzna ideologiczna** – wspólna przestrzeń zajmowana przez naród (wielka ojczyzna).

Często na tym samym terytorium, które dla większości mieszkańców jest ojczyzną ideologiczną, żyją grupy osób utożsamiających się z inną ojczyzną. Tworzą one [mniejszości narodowe](#) lub etniczne. Żadne społeczeństwo, dbając o własną odrębność narodową, nie może dążyć do jej zachowania kosztem mniejszości narodowych. Mniejszości nie mają własnych instytucji państwowych, dlatego zdane są na pomoc państwa, na którego terenie żyją od wieków. By czuły się dobrze, muszą mieć zagwarantowane prawa do zachowania swojej kultury, języka, religii i obyczajów. Rozwiązaniem tych kwestii jest w Polsce Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym. Art. 2 tej ustawy określa sześć kryteriów, które muszą spełnić mniejszości narodowe. Ten sam artykuł w punkcie 3 określa, które grupy ludności spełniają kryteria [mniejszości etnicznych](#).

Podstawowa różnica między mniejszością narodową a mniejszością etniczną polega na tym, że mniejszość narodowa utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie, a mniejszość etniczna nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Według ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego, w którym pytano o pochodzenie narodowe (z 2002 roku), tylko 1,23% obywateli RP uznaje się za mniejszość narodową lub etniczną. Prawa mniejszości narodowych i etnicznych gwarantuje art. 35 Konstytucji RP.

Mniejszości zamieszkujące Polskę

Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

mniejszość etniczna

grupa etniczna, która jest osiedlona na terytorium innej zbiorowości i wyróżnia się odrębnym pochodzeniem i kulturą, a często także językiem i religią; z jednej strony mniejszości etniczne zwykle starają się zachować swoją odrębność; z drugiej strony zwykle podlegają procesom asymilacji kulturowej; mniejszość etniczna w odróżnieniu od mniejszości narodowej nie ma własnego państwa, które zgodnie z funkcjonalną teorią jego powstania jest najwyższą formą rozwoju grupy społecznej

mniejszość narodowa

grupa ludzi zamieszkująca obszar danego państwa, odróżniająca się od większości społeczeństwa językiem, kulturą, pochodzeniem etnicznym bądź religią; istnieje państwo, dla którego te cechy są cechami narodowymi

nacjonalizm

(łac. *natio* – naród); ideologia uznająca interes danego narodu za wartość najwyższą; przedkładanie tego, co narodowe, nad to, co cudzoziemskie; według niej podstawowym zadaniem państwa jest obrona interesów narodowych

naród

zbiorowość ludzi wyróżniająca się wspólną świadomością narodową, czyli poczuciem przynależności do wspólnoty definiowanej jako naród

patriotyzm

w znaczeniu ogólnym wszelkie umiłowanie ojczyzny jako miejsca swojego pochodzenia i/lub zamieszkania

rasizm

(z fr. *racisme*, od *race* – ród, rasa, grupa spokrewnionych); zespół poglądów przyjmujących wyższość jednych ras ludzkich nad drugimi

szowinizm

bezkrytyczne umiłowanie własnego narodu, połączone z przekonaniem o jego wyższości nad innymi narodami i wrogością wobec nich; skrajna postać nacjonalizmu

świadomość narodowa

poczucie przynależności do wspólnoty definiowanej jako naród; w wymiarze zbiorowym – poczucie więzi ze świadomością ciągłości historycznej

tożsamość narodowa

poczucie odrębności wobec innych narodów kształtowane przez czynniki narodotwórcze, takie jak: symbole narodowe, język, barwy narodowe, religia, świadomość pochodzenia, historia narodu, świadomość narodowa, więzy krwi, stosunek do dziedzictwa kulturowego, kultura, terytorium, charakter narodowy

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i wykonaj ćwiczenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1G3jWZgB>

Jak kochamy Polskę, czyli współczesny patriotyzm

Czy patriotyzm jest potrzebny? Czy postawa ta nie zdewaluowała się w zglobalizowanym, wielokulturowym i coraz bardziej homogenicznym świecie? Ulrich Beck zauważa, że we współczesnej rzeczywistości towary, kapitał finansowy, informacja, a także ludzie przemieszczają się z coraz większą intensywnością, co może zasadniczo zmieniać tradycyjne rozumienie koncepcji państwa i narodu. A jeśli przyjmujemy, że granice państw stają się iluzoryczne, a suwerenność ulega systematycznej erozji – to czy potrzebny nam będzie patriotyzm?

Zapytani o to Polacy nie zdradzają jednak wątpliwości. W badaniu przeprowadzonym przez CBOS w roku 2016, aż 88% respondentów deklaruje, że uważa się za patriotę. Dla 74% przynależność narodowa jest powodem do dumy. Najważniejsze cechy postawy patriotycznej to, zdaniem badanych, wpajanie dzieciom miłości i szacunku do ojczyzny. Profesor doktor habilitowany Krzysztof Wielecki docenia znaczenie tej deklaracji, choć przekornie pyta, co owa miłość znaczy w praktyce. Podczas debaty pod tytułem „Po co Polakom Polska?”, która zakończyła XVI Festiwal Nauki w Warszawie, profesor Wielecki zwrócił również uwagę na to, jak zmienia się rozumienie patriotyzmu na przestrzeni dziejów. Posłuchajmy fragmentu jego wypowiedzi.

„Otóż okazuje się, że chyba dzisiaj być dobrym patriotą to jest trochę co innego, niż być dobrym patriotą podczas zaborów, czy 50 lat temu. Mnie się wydaje, że dziś być dobrym patriotą, to jest rozumieć kontekst, w jakim naród funkcjonuje, i rozumieć, co jest istotą, interesem tego narodu. Otóż dla mnie, niewątpliwie, w dobie tego kryzysu cywilizacyjnego i kryzysu ekonomicznego – przede wszystkim kultura. Kultura to jest punkt wyjścia do tego, żeby mieć porządną gospodarkę, do

tego, żeby mieć dobrze skonstruowane społeczeństwo, do tego, żeby nie powracały te wszystkie zбочzenia nacjonalizmu, antysemityzmu i te wszystkie zбочzenia, które, niestety zresztą, wielu patriotów trapiły – nie tylko zresztą w Polsce. Otóż nie! Kultura nas w ogóle nie interesuje. Czyli nie traktujemy Polski jako wielkiego zbiorowego obowiązku, tylko... Otóż, proszę państwa, dla kogoś [takiego jak ja] – ja mam taką orientację trochę socjologa, który również psychologizuje – no to to jest zupełnie czytelne.

Patriotyzm może być również rodzajem narcyzmu zbiorowego, więc czy jest w Polsce rodzajem narcyzmu zbiorowego – a choroba nie jest zdrowiem, co do tego od razu musimy się umówić – czy jest rodzajem zdrowia? Bo jeżeli dopominamy się tego, żeby ratować swoją tożsamość mocniejsi kulturowo, pełniejsi osobowościowo, mądrzejsi, z lepszą nauką, która nie jest naszym zmartwieniem, jak się okazuje, lepiej pracując, co też nas nie trapi jakoś specjalnie, przynajmniej niewielu... tak właśnie ratować tę własną tożsamość, własną kulturę i własną narodowość i ojczyznę, no to by było pięknie, ale zdaje się, że tak jest jednak w mniejszym procencie niż przeciwnie. Rozumiecie państwo, że kiedy nie ma państwa polskiego i my na poziomie takim absolutnie emocjonalnym i symbolicznym uprawiamy swój patriotyzm, hodując swój patriotyzm, to jest wszystko w porządku, nie ma wokół czego się konkretnie ogniskować, prawda? Chociaż w Wielkopolsce pokazywano, że patriotyzm oznacza nie dać się wyprzeć z gospodarki, prawda? Natomiast w sytuacji, w której się ma Polskę, w której idzie wielki kryzys ekonomiczny i już jest wielki kryzys ekonomiczny, przewala się wielki przełom cywilizacyjny przez świat, zadowalać się takim epatowaniem siebie..., właśnie taką czystą miłością, która gdzieś polata pół kilometra nad ziemią, to jest po prostu nierozsądne. Czy być patriotą to jest być kimś nierozsądnym wobec tego? No przecież, na litość, chyba odwrotnie. W tym wszystkim jest kwestia państwa. My nie mamy instynktu państwowego. Nie ma się co dziwić. Widzimy, jak polskie państwo od 20 lat, chociaż mogłoby robić inaczej, umywa ręce od podstawowych funkcji, jakie państwo powinno, przynajmniej moim zdaniem tak jest, jakie państwo powinno sprawować.

Mówił pan o artystach polskich, o Chopinie.

Tak, Chopin sobie poradził, ale Szymanowski?! Po tak długim czasie, teraz dopiero powoli przebija się do wiedzy europejskiej, a przecież to jest wielka muzyka, która czekała ponad pół wieku na to, żeby ktoś w Europie się zorientował. Dlaczego

polskie państwo nie interesowało się forsowaniem polskich artystów? Ale, proszę państwa, przecież – przepraszam bardzo – co to znaczy być polskim patriotą? Baliśmy się tak strasznie Unii Europejskiej, prawda? Słyszałem, że zagrożona jest tożsamość, ale przecież na tę tożsamość Polaka składa się tożsamość naszej kultury. Czy to Unia Europejska mówi taką polszczyzną, jaką słyszymy? Czy to Unia Europejska zna 17 słów po polsku, z czego tylko cztery przyzwoite? Czy to Unia Europejska każe zaledwie 2% Polaków raz w roku być w teatrze? To są badania, co prawda, sprzed wielu lat, nie znam najnowszych, ale nie sprzed tak wielu, żebyśmy nie mieli się czym martwić. Więc kochamy Polskę, tylko nie kochamy polskiej kultury. Kochamy Polskę, tylko nie kochamy polskiego języka. Nie kochamy polskiej myśli, bo nie dużo chcemy dać na naukę”.

Źródła: Ulrich Beck, *Władza i przeciwwładza w epoce globalnej*, Warszawa 2005; CBOS, *Między patriotyzmem a nacjonalizmem*, Komunikat z badań nr 151/2016; nagranie zaczerpnięte z Festiwal Nauki Warszawa 2012/Wszechnica.org.pl, CC BY-SA 3.0 Polska

Ćwiczenie 1

Zastanów się, dlaczego nacjonalizm nie zawsze jest cechą pozytywną w wyrażaniu uczucia wobec ojczyzny.

Ćwiczenie 2

Wskaż przykłady zachowań kosmopolitycznych we współczesnym świecie.

Ćwiczenie 3

Omów cechy dobrego patrioty.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdania.

- a) Postawa wroga wobec osób pochodzenia żydowskiego to .
- b) Czynniki narodotwórcze dzielą się na .
- c) Wspólna organizacja polityczna danego narodu to .
- d) Najistotniejszą wartością kultury narodowej jest .
- e) Obszar, z którym człowiek czuje się związany ze względu na urodzenie lub zamieszkanie, nazywamy .

pierwszorzędne i drugorzędne

antysemityzm

reżim

szowinizm

język

ojczyznę wewnętrzną

kultura

obiektywne i subiektywne

zewnątrzne i wewnętrzne

państwo

małą ojczyznę

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Pochodzenie etniczne powoduje, że dany naród wyróżnia się językiem, zwyczajami, obyczajami.	☐	☐
Patriotyzm to postawa polegająca na wypełnieniu podstawowych obowiązków obywateli wobec państwa.	☐	☐
Brak dostrzegania wad we własnym narodzie to cecha nacjonalisty.	☐	☐
Poczucie odrębności wobec innych narodów to świadomość narodowa.	☐	☐
Współczesna socjologia wyodrębnia dwa rodzaje pochodzenia narodów: polityczne i etniczno-kulturowe.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Na podstawie teorii antropologicznej, dotyczącej kształtowania się narodu, uporządkuj chronologicznie elementy, zaczynając od najbardziej pierwotnego.

naród	⚡
rodzina	⚡
klan	⚡
lud	⚡
ród	⚡
plemię	⚡

Ćwiczenie 4

Do cytatu charakteryzującego postawę wobec ojczyzny dobierz właściwe pojęcie.

„Moją ojczyzną jest cały świat” – Dante Alighieri –

„Słodko i zaszczytnie jest umrzeć za ojczyznę” – Horacy –

„Polakiem jestem i mam obowiązki polskie” – Roman Dmowski –

„Chroń nas, Panie, przed obcymi” – Łukasz Opaliński –

patriotyzm

ksenofobia

kosmopolityzm

szowinizm

rasizm

nacjonalizm

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

” Norman Davies

Boże igrzysko. Historia Polski

Naród polski jest produktem końcowym nowożytnego nacjonalizmu. Jego rozwój przebiegał przez blisko dwa wieki, a ostateczny sukces był rzeczą bardzo niepewną. Ustalenie, kiedy NARÓD zaczął odgrywać istotną rolę w sprawach ziem polskich jest kwestią dyskusyjną. Niektórzy historycy utożsamiają to z datą 1864 r., kiedy to skończyła się manifestacja wszystkich sił społeczeństwa, mówiącego po polsku. Inni są skłonni odsuwać to do roku 1919, gdy manifestacja wszystkich sił społeczeństwa zakończyła się odrodzeniem państwa polskiego, którego w tym roku już NIKT nie kwestionował.

Źródło: Norman Davies, *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków 1989, s. 520–521.

Wskaż, do których koncepcji narodu należy przyporządkować daty związane z historią Polski.

1. 1864 r.

2. 1919 r.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

” Karol Wojtyła

Homilia na Błoniach krakowskich

Ojczyzna – kiedy myślę – wówczas wyrażam siebie i zakorzeniam,
Mówi mi o tym serce, jakby ukryta granica,
Która ze mnie przebiega ku innym,
Aby wszystkich ogarnąć w przeszłość dawniejszą niż każdy z nas:
Z niej się wyłaniam...
Gdy myślę Ojczyzna –
By zamknąć ją w sobie jak skarb.
Pytam wciąż, jak go pomnożyć,
Jak poszerzyć tę przestrzeń,
Którą wypełnia.

Źródło: Karol Wojtyła, *Homilia na Błoniach krakowskich*, 1979.

Wyjaśnij znaczenie słowa ojczyzna według wiersza Karola Wojtyły z 1979 roku.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj tekst i wykonaj zadanie.

” Grzegorz Rzeczkowski

Ks. Lemański o tym, co myślą o Żydach polscy duchowni

GRz: Potrafi ksiądz wytłumaczyć, dlaczego ktoś ciągle maluje swastyki lub napisy typu: „Byli łatwopalni” lub „Nie przepraszam za Jedwabne”? Dlaczego ciągle profanowany jest kirkut (cmentarz) żydowski w Białymstoku? Dlaczego kibice rozwieszają flagę z napisem „Śmierć garbatym nosom”?

WL: Wynika to z poczucia bezkarności. Sprawcy wiedzą, że władza nic im za to nie zrobi, że nie będzie dochodzić kto to zrobił? Że istnieje społeczne przyzwolenie w Kościele. Ci co sprofanowali żydowskie miejsca pamięci, chcieli wywołać strach wśród myślących inaczej. Chcieli przekonać innych, że Żydzi faktycznie byli „łatwopalni” i że się im to należało. Często sprawcy takich ekscesów uważają, że są u siebie a „garbate nosy” – to jacyś obcy, którzy u siebie nie są.

Źródło: Grzegorz Rzeczkowski, *Ks. Lemański o tym, co myślą o Żydach polscy duchowni*, 11.10.2011 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 7.05.2020 r.].

Na podstawie tekstu źródłowego podaj dwa powody, dla których, według opinii ks. W. Lemańskiego, w Polsce dochodzi do ekscesów antysemitycznych.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

” Putin żałuje, że już nie ma takiego określenia jak „naród radziecki”

Prezydent Rosji Władimir Putin, który nie waha się nawiązywać do czasów ZSRR, wyraził ubolewanie, że nie ma obecnie określeń tak mocnych jak „naród radziecki”, które konsolidowałyby narody zamieszkujące Federację Rosyjską i całe społeczeństwo.

W czasach radzieckich robiono wiele niedobrych rzeczy, lecz i dużo dobrego wymyślono. Na przykład było takie określenie – naród radziecki, nowa wspólnota historyczna – powiedział Putin na spotkaniu z regionalnymi rzecznikami praw obywatelskich, którzy poruszyli problem stosunków między różnymi narodowościami i religiami w kontekście wielu konfliktów na tym tle w różnych regionach Rosji.

Zdaniem Putina termin „naród radziecki” był czynnikiem silnie konsolidującym. – Byłoby świetnie, gdyby ktoś zaproponował coś podobnego w nowych warunkach – zaznaczył Putin.

Źródło: *Putin żałuje, że już nie ma takiego określenia jak „naród radziecki”*, 17.08.2012 r., dostępny w internecie: wiadomosci.onet.pl [dostęp 30.03.2020 r.].

Wyjaśnij, jakie było znaczenie pojęcia „naród sowiecki (radziecki)” w czasach istnienia ZSRS. Uzasadnij odpowiedź w kontekście ubolewania przez Władimira Putina nad brakiem narodu sowieckiego (radzieckiego) współcześnie.

Dla nauczyciela

Autor: Jarosław Dyrda

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Czym jest naród?

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

IV. Aspekty etniczne życia społecznego.

Uczeń:

1) przedstawia różne koncepcje narodu (polityczną i etniczno-kulturową);
charakteryzuje czynniki narodotwórcze i sprzyjające zachowaniu tożsamości narodowej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia genezę narodu;
- omawia poszczególne koncepcje narodu;
- analizuje czynniki narodotwórcze;
- charakteryzuje, czym jest tożsamość narodowa, a czym – świadomość narodowa;
- ocenia postawy względem narodu;
- definiuje pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej w aspekcie narodu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- rozmowa nauczająca;
- praca z audiobookiem.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Krótkie wprowadzenie o tym, czym jest naród.

Faza realizacyjna

1. Burza mózgów – jak powstaje naród, jakie są koncepcje narodotwórcze. Klasa przedstawia swoje propozycje, które są zapisywane na tablicy. Po weryfikacji przez nauczyciela będzie to część notatki z lekcji, w której pojawią się koncepcje:

- antropologiczna;
- politologiczna;
- ekonomiczna.

2. Omówienie przez nauczyciela w rozmowie nauczającej podstawowych czynników narodotwórczych:

- języka narodowego (ojczystego);
- kultury narodowej i tradycji narodowych;
- terytorium zamieszkania;
- świadomości narodowej;
- tożsamości narodowej;
- cech narodowych;
- symboli narodowych;
- organizacji państwowej i ekonomicznej;
- wspólnego pochodzenia etnicznego.

Omówienie także innych czynników, zwanych subiektywnymi i obiektywnymi dla powstania narodu.

3. Przedstawienie znaczenia świadomości narodowej dla istnienia narodu, wskazanie, czym jest tożsamość narodowa.

4. Zespół klasowy zastanawia się nad znaczeniem pojęć *mniejszość narodowa* i *mniejszość etniczna*. Uczniowie w grupach z pomocą internetu i urządzeń mobilnych próbują zdefiniować te pojęcia. Na tablicy zostają wypisane wszystkie występujące w Polsce mniejszości narodowe i etniczne.

5. Praca z audiobookiem o rozumieniu patriotyzmu. Następnie klasa rozwiązuje ćwiczenia zamieszczone po medium bazowym.

Faza podsumowująca

1. Wykonanie ćwiczeń 1-4 z sekcji „Sprawdź się”.

2. Dokończenie notatki z lekcji.

Praca domowa:

Wykonanie pozostałych ćwiczeń z modułu „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Norman Davis, *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków 1989.

Grzegorz Rzeczkowski, *Ks. Lemański o tym, co myślą o Żydach polscy duchowni*, polityka.pl.

Putin żałuje, że już nie ma takiego określenia jak „naród radziecki”, wiadomosci.onet.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Audiobook może zostać wykorzystany jako inspiracja do stworzenia plakatów o współczesnym rozumieniu patriotyzmu.

